D • N
18/7 1950

Samregering och samarbete

Den debatt om samverkan i regeringen mellan de demokratiska partierna som ånyo uppstått under de senaste veckorna bekräftar vad vi först visste — att man inom oppositionen har starka sympatier för en dylik samverkan, medan regeringspartiet ställer sig helt avvisande eller i bästa fall avvaktande. Den visar också oklarhet och misstämning i fråga om den principiella motiveringen för en samregering. Alltmistone för den majoritet av svenskar som sedan årstal utslag för en samregering är det angeläget att denna oklarhet och dessa missförstånd skingras; endast för de i taktiken och maktspelet förälskade inom alla partier är en debatt i halvdunkel av intresse.

Statsministerns uttalanden är lämpliga som utgångspunkt för ett försök att utreda argumenten — den kritik som här riktats mot dessa uttalanden är väl medveten om att liknande synpunkter anförts även från andra håll och andra partier. Det mest egendomliga i hr Erlanders inlägg är påståendet att samarbetet främjas av att ett parti har klar majoritet och därmed den obestridda ledningen. Den tankegången är så ohållbar att frågan uppstår om hr Erlander verkligen kan ha sagt eller menat detta. En enhetlig majoritetsregering har sina fördelar, det bestrider ingen, men till dem hör inte tvånget att samverka med andra. En minoritet är för att få igenom något av sitt program tvungen att samarbeta med andra, en majoritet kan ställa de andra partierna helt utanför inflytande. Frestelsen att inta en sådan hänsyn till oppositionen är därför starkast under en majoritetsregering; en frestelse för vilken vår nuvarande regering ofta — naturligtvis inte alltid — givit vika. Den socialdemokratiske partiledarens uttalanden på denna punkt är oroande, inte så mycket därför att de är oriktiga, utan därför att de tyder på att regeringsinnehavet börjar betraktas som en rättighet för ett parti.

Rimligare är den av hr Erlander och andra framförda tanken att en majoritetsregering, byggd på ett enda parti, skulle minska faran för "partitaktiska spekulationer". Meningen är tydligen att vid de förhandlingar om stöd från olika håll som blir ofrånkomliga för en minoritet i regeringsställning de partitaktiska motiven kan bli starkt framträdande. Detta är riktigt (det bästa exemplet är den trumpna färden mellan socialdemokrater och bondeförbundare inför höstvalet). Men vad som förbises är att även en reella viljan till samarbete mellan partierna minskas genom ett partis majoritetsställning — och detta är huvudsaken. Tyvärr är en samverkan mellan vid valen stridande riktningar inte tänkbar annat än i en atmosfär av taktik, över huvud måste kompromisser uformas genom förhandlingar; där finurligheten och beräkningen får utrymme — men detta får inte komma oss att glömma att samverkan och kompromisser är nödvändiga i demokratin, är folkstyrelsens funktionsform. Den som avvisar alla taktiska spekulationer, han avvisar också uppgörelserna och förhandlingarna, han kräver total makt för en på ett lydigt parti stödd regering.

De tre berörda synpunkterna gäller närmast frågan om majoritets- eller minoritetsregering; de har för föga med samregeringens problem att göra. Detta problems kärnpunkt rör däremot då hr Erlander — som på den punkten nått vidsträckt anslutning — förklarar att en samverkan kräver ett arbetsprogram, en gemensam ståndpunkt i de aktuella frågorna.

Härmed avses uppenbarligen inte blott att en allmän grundsyn skall vara gemensam, att en viss värdegemenskap skall finnas. Då vore saken odiskutabel, och det vore också klart att förutsättningar funnes för en regeringssamverkan mellan Sveriges demokratiska partier. Vad som åsyftas är något helt annat: att regeringen måste bildas för att genomföra ett på förhand överenskommet program, att programmet skall komma först och regeringen sedan.

För var och en lär det stå klart att en samverkan utifrån dessa krav blir möjlig blott i exceptionella situationer, vid ett krig eller en kris av sådan art att nära nog automatiskt en samling kring bestämda och helt dominerande syften kommer till stånd. I andra fall blir det första tvånget till samverkan blott en inbjudan till ett taktiskt spel av eljest okända dimensioner. Parterna skall tvingas till en gemensam formel, varje part söker få in sina önskemål och utesluta andras, tvisterna blir så mycket svårare som det gäller att formulera satser för en tid som man inte kan överblicka och för frågor som man inte kan förutse — i detta orimliga läge kommer varje parti att manövrera för att framstå som den samarbetsvilligt som inte kunnat vinna de andras stöd, och följden blir ett misslyckande under ömsesidiga anklagelser. Situationen blir en helt annan än då ett konkret förslag utformas exempelvis i ett riksdagsutskott, ty i detta senare fall drivs alla av tvånget att komma till ett resultat, och de taktiska spekulationerna begränsas av den diskuterade frågans — och möjligen någon annan samtidigt föreliggande frågas — begränsade beskaffenhet.

Nej, en samregering skall bygga på en vilja att samarbeta, en önskan att på en bas av gemensamma värderingar komma till uppgörelser inom regeringen, inte på ett utarbetat program — de som fordrar det alstrimmda tar blott i hövliga former avstånd från tanken på samverkan. Ty vad en samregering syftar till är inte att för ögonblicket framtvinga samförstånd i några speciella frågor, utan att för framtiden säkra de uppgörelser, det medinflytande för alla riktningar som är demokratins väsen. Man behöver inte vara ense för att bilda en samregering, man skall bli ense genom att man samregerar — ense i mycket, inte ense i allt. Sedan länge har samregeringen varit regel i världens mest demokratiska, av solidaritetskänsla mest genomsyrade stat, den schweiziska. I nuvarande läge är samregeringen långt viktigare än för; makten är koncentrerad hos regeringen, inte hos riksdagen, och partiernas representation i regeringen borde därför te sig lika naturlig som deras säte i riksdagen. Blott på detta sätt undvik den travesti på folkstyrelse som innebär att en på 51 procent av folket uppbyggd regering härskar, medan 49 procent opponerar. På den linjen måste debatten kring samregering gå om dess betydelse skall bli annan än att utvidga ramen för partiernas taktiska spel.

Sirandlagen igen

Grundtankarna i direktiven för den nya strandlagstudeningen är desamma som i förslaget till provisorisk lag. Justitieministern fastslår således återigen att tillgången på fritt områden vid vatten, särskilt i tättbygdsregionerna, är ett allmänintresse och att detta intresse inte står i någon absolut konflikt mot markägarnas och andras berättigade önskemål om en förnuftig tomtexploatering för sportstugor och liknande. Vidare konstateras att storstädernas förvärv av friluftsreservat inte är någon tillräcklig, ja, inte någon enhart fördelaktig väg att komma till rätta med problemet. Så längt föreligger nu en vidsträckt enighet inom framstegsvänligas läger. Svårigheten, kraftigt framhävd redan i samband med den provisoriska lagen, är att lösa frågan om markägarnas anspråk på ersättning när deras förfoganderätt inskränkes. Hr Zetterberg är, av direktiven att döma, villig att här söka sig fram till en uppgörelse. Hans resonemang förefaller emellertid väl snäva.

Det är inte bara utebliven vinst på tomtförsäljning som framkallas genom förbud mot strandbebyggelse. Strandmarker i närheten av större befolkningscentra eller med goda förbindelser från dem kommer genom den bestämmande lagstiftningen att på ett mera definitivt sätt än förut förlora bruksvärde. Varken beten eller ungskog far väl av bad- och tältliv sommaren igenom, och när möjligheten till ekonomisk kompensation genom tomtförsäljning försvinner blir det inte längre möjligt att bortse från sådana skador. Även om kommunerna köper in de för friluftsändamål bästa strandområdena och gör dem till reservat, måste det bli många goda bad- och campingstränder kvar, som av samhällsekonomiska skäl bör ingå i jord- och skogsbruk, men kommer att göra det med nedsatt avkastning. Den nya strandlagsutredningen slipper därför inte från det svåra problemet hur långt "allemansrätten" till markerna rimligtvis bör sträckas och hur markägaren bör ersättas när "talleman" tillfogar honom avsevärda förluster.

Låt oss inte göra oss några illusioner,

sade hr Gustav Möller till ungdomen i Skarpnäcksslägret, och så övergick han omedelbart till att beskriva socialdemokratin som den enda säkra fredsgarantin. Långt säkrare än borgarstyrda stater, exempelvis Amerika, vars insatser till fredens och frihetens försvar tordes vara tämligen tvivelaktiga. Amerika pässar inte i elevationen, bort med Amerika! Två gånger har socialministern sett thålighet i denna uppblåsta, partiegocentriska förkunnelse: massor av kongresser, massor av analyser, massor av resolutioner — "de vet som skrivna i vatten". Ändå fortsätter han i samma stil, utpekar den internationella arbetarrörelsen som förlossaren, "er uppgift är att erövra folkmajoriteten" i alla länder — i fredens namn. Det låter som en röst ur det förflutna.

PRESSGRANNAR

Barnarö, kallar Gefle Dagblad (fp) bondeförbundsledarens förslag för vår "traditionella neutralitet":

Det kan inte gärna ha undgått varje nagot så när uppmärksam iakttagare att vårt ställningstagande i Atlantpakt-förhandlingen betyder ett nytt och det hittills största steget bort från den så att säga klassiskt rena neutralitet, som den allsinnefria linjens förespråkare ofta gärna minst utrikesminister Undén — framhållit som ett ideal. Om situationen utvecklar sig till ett nytt världskrig med Sovjet som utpekad angripare och Förenta nationerna som huvudman för de anfegna — hur skall vi då vända oss i en hast för att undgå att ta ställning? Endera måste Sverige kvickt nog begära att utträde ur FN och proklamera sig som neutralt eller också så kvar där det ställt sig och finnas sig i att bli betraktat som fientlig nation av angriparen. Vi har sagt A — det kan hända att vi också bli tvungna att säga B.

Den reella skillnaden mellan en anslutning till Atlantpakten och Sveriges nuvarande allsinnefria linje blir allt mindre. Man måste med en fråga sig om vi inte redan är i full färd med att placera om neutralitetsbarnarö, som hr Hedlund i Rådom talade om.

Är det inte på tiden att tvedge att talet om neutralitet blivit en bedrägligt illusion, frågar Handelstidningen (fp):

Helt nyligen förkunnade en tidning, att landet borde hämta sig djupt tacksamt över att icke likt Danmark och Norge ha förvillat sig in i Atlantförbrugets gemenskap. Men den förklarade icke varför. Det är dock icke den nordatlantiska försvarsgemenskapen som har med Konventet att göra, det är Förenta Nationerna. Och där är Sverige en av medlemsstaterna, med samma rättigheter och samma skyldigheter som alla andra. Detta medlemskap ansågs vid förenligt med landets traditionella neutralitetspolitik. Motivationen anvisas med sina små ironier. Icke Atlantpakten men vid resolutionen till den stora fredsorganisationen har fört oss in i en situation, där neutraliteten icke är förenlig med våra högtidliga åtaganden. Som tre veckor ha vi fått motsaga, två påminnelser om att även vi höra till de fredsälskande, ja det icke på tiden att medge att orden neutralitet har förlorat sin mening, att det ingenting annat är än en bedräglig illusion? Är det inte också på tiden att sluta upp med att skämpla dem som aktiviteter, vilka syftar vidgått detta sakförhållande?

Regeringens utrikespolitik innebär att vi tar neutraliteterna alla nackdelar och avstår från Atlantpaktens alla fördelar.

På saker som utan rimlig anledning sparats till riksdagens slutskede kan många exempel ges, skriver riksdagsman Wald. Svensson i en artikel i Expressen (fp) och nämner bl. a. följande fall:

Inte behövde utrikesutskottet ha legat på folkpartiets motion om försvarsfrågan till riksdagens sista dagar, och inte hade det varit nödvändigt att spara debatten om kommunistfaran till pingstafton. Det har också framhållits att frågorna stundom får en bristfällig belysning vid kammarbehandlingen. Det är riktigt. Som exempel kan nämnas jordbruksministerns proposition nr 129 angående uppfödervillkoren för kronotorp m. fl. lägenheter i Norrland. Förslaget blev på de mest välsenliga punkterna underkänt vid utskottsbehandlingen. När det sedan behandlas i andra kammaren reste sig hr Sträng och gick ut, och ingen yttrade ett ord. Majoriteten av kammarens ledamöter borde inte ens ha observerat att jordbruksministern här led ett markerat nederlag. Stenografiska kunde det då ej heller observeras av pressen.

Ett annat exempel. Den stora propositionen om prisregleringen på jordbruksprodukter lämnades så sent att motionstiden inte utgick förrän den 17 maj. För uiskretess realbehandling stod endast en eftermiddag till förfogande, fredagen den 16.

Sådana dröjsmål gör att riksdagsmännen inte hinner sätta sig in i frågorna ordentligt. Besluten kommer att bero på några få särskilt initierade personer. Blir de alltför få, fortsätter författaren, och de därtill via fackorganisationerna och egen yrkesutövning är intresserade av slutresultatet, så kan ett allt annat än önskvärt frimureri uppstå mitt uppe i all den formella offentligheten.

Socialismens utformning på italienska, tysk och rysk mark må betraktas som groteska vrångbilder, förklarar Stockholms-Tidningen (fp):

Det är dock hittills de enda verklighetsexempel man har att ta till. Och när det sägs, att aldant är otänkbart i länder med hög kultur — som vårt — kan man erinra om, att Tyskland inte bara är Hitlers och Goebbels land utan även Goethes, Kants och Beethovens.

Hur som helst är det denna utveckling och liknande erfarenheter, som tvingat fram dagens svaga socialism och det förskräcks tusande i filadelfior, som utmärker dess ledare. Man möjer sig oftast med en allmän burra-vad-vi-är-lara-attityd och tillskriver sig ogenerat åran av alla de framsteg och förbättringar, som gjorts på senaste seklet.

I valtider försvinner alla konkreta drag i regeringspartiets socialism.

De förvirrande begreppen och världskonflikten

Av ARTHUR KOESTLER

DET ÄR INTE länge sedan jag försökte förmå en framstående författare att delta i denna kongress, och ungefär så här utspann sig dialogen. Efter att ha åhört min utläggning frågade författaren om det var en högur- eller vänsterkongress. Jag svarade att det var en kongress för frihet och mot frihet. Han svarade att jag svängde mig, på vilket jag genmälde att jag bara kunde svara öppet på hans fråga om han först sade mig om han var för jansenisterna eller jesuiterna. Han beklagade att han glömt vad gräslet mellan jansenisterna och jesuiterna gällde egentligen. Jag replikerade att jag var lika oförmögen att erinra mig innebörden av ordern "höger" och "vänster".

Den tes jag skulle vilja framlägga inför er är: de motsatta begreppen "socialism och kapitalism", "vänster och höger" har kommit att bli praktiskt taget meningslösa, och så länge Europa sitter fast i dessa bedrägliga alternativ, som är ett hinder för tankens klarhet, har det inget hopp om att finna en konstruktiv lösning på sina problem.

Ordet "vänster" går tillbaka på den franska nationalförsamlingens uppdelning i sektioner efter revolutionen 1789. Det har undan för undan spritt sig på kontinenten och kom att betekna den partigrupp i parlamentet som sitter till vänster om talmannen och traditionellt företrätt liberala och demokratiska åsikter. Sedan har det fått betyda den radikala flygeln eller extremister av vilken slag som helst. Därefter har ordet använts i alltmer vag och bildlig bemärkelse, och ju tommare dess konkreta innehåll blev, desto större blev dess känslomässiga verkan.

Om ni i detta resonemang bara ser ett språkligt pedanteri, ber jag er ett ögonblick tänka på den mycket reella makt som språket har över tanken. Lånan om ordens betydelse, semantiken, skiljer mycket noga mellan ordens användning i talat och skrivande och känslomässiga eller besvärjande syften. Om man betänker den lysande politiska karriären hos vissa ord som vänstern, freden, friheten eller demokratin, som i dag inte har en allmänt accepterad betydelse och likväl är bärare av en stor känsloladdning, leds man till att misstänka att det existerar en lag enligt vilken ett ords innebörd på det politiska planet står i omvänt förhållande till dess känslomässiga bärkraft.

Liksom massan når det gäller radikalismen förvandlas till energi förvandlas på den politiska psykologins område ett ords innehåll till energi och strålning av den mest olösliga digra natur. Under vissa givna förhållanden tar processen t. o. m. formen av en våldsam explosion.

Ordet "vänster" har blivit en anakronism, som länet antyda att det råder ett sammanhang mellan den moderata och extremistiska vänstern och sålunda väsensbefryndad solidaritet mellan de framstegsvänliga liberalerna och dyrkarna av terrorn och tyrannit. Acceptansrandet av denna terminologiska oreda leder till att reaktionens krafter identificerar allt framstegsvänligt tänkande med den kommunistiska omstörtningen. Ordets magiska makt över tanken är åtminstone lika stor att den som betraktar sig som "vänsterman" genom en bedräglig ordidentifikation — stor del därav kommer att erfara en psykologiskt verklig solidaritetskänsla. Denna känsla kan ta sig uttryck i kritik, polemik och, t. o. m. fientlighet mot sitt förmenta, den extremistiske "granneri", men innebäller likväl en god del av "grannsämja": man har "samma historiska rötter, man är "på samma sida om barrikaden". På detta sätt gör sig offret för jakten på häxor och kättare omedvetet till medbrottsling i en egen fiktionspjäs. Det här gäselet för att piska sig samtidigt som det ligger ut den sentimentala snara som lamslår det: i förnuftet och gör det oförmöget att anfalla. Det är därför som de västerpartier som betecknar sig som moderata i världen av i dag endera redan krossats eller befinner sig på återgång.

Orden tas inte längre på allvar i Europa. Vi upplever för att vilja en annan bild en begreppsinflation som fått till resultat en svarta börs för ord, som man ger ett helt annat värde än de har i den officiella taxan. Det är ett påpekande som inte bara kan tillämpas på de transaktioner på svarta börsen som gått "kampen för fred" eller "folkdemokratierna". Betydelsens förfall har strickt sig mycket längre, vilket framgår av den väg som ordet "socialism" tillryggalagt.

Fastän alternativet "socialism eller kapitalism" vid första anblicken förefaller mycket mer konkret än den förvirrande motsättningen "väster och höger" förflyktiges denna vishet vid en närmare granskning. Det är inte bara så att innebörden av ordet "socialism" är olika på båda sidorna av Elbe, utan den varierar också betydligt i Västerlandets stater. Det finns nationalsocialismen, den sovjetyska socialismen, den engelska socialismen, som Bevan kastar marxismen, de Gaulles "franska folkets samling", som är inspirerad av Proudhon — alla dessa rörelser hämtar sin känslomässiga kraft ur samma ord utan någon verkan, fastän var och en naturligtvis ger det en speciell betydelse.

Men även om man lämnar dessa definitioner åsido har troligen de flesta av oss i stort sett samma uppfattning om socialismens väsentliga idéer och historiska utveckling. Men om man tillämpar dessa grundläggande kriterier på de existerande partier som kallar sig socialistiska, märker man att de inte bara åsidosatt eller förrått den socialistiska tankens grundelement, utan även att de ofta är direkt motsatsinriktade mot dem. Det europeiska järnridån svarar mot den diplomatiska rökridån över Engelska kanalen.

Det behöver inte sägas att det är en oerhörd skillnad mellan de båda regimerna — tyrannieta och terrorns regim i Sovjet och tråkighetens och dygdens regim i England. Vår jämförelse handlar sig endast till en speciell aspekt — sammanbrottet för den socialistiska rörelsens kommopolitism. Processen började 1914 och har inte nått sin paradoxala höjdpunkt: det kapitalistiska Amerika är redo att göra offer i Asien för den nationella suveräniteten som Sovjet vägrar, och de konservativa i England, Frankrike och Tyskland bedriver en mer internationalistisk och därmed mer framstegsvänlig politik än de socialistiska kolleger. Socialismen kan med andra ord inte förege sig att representera mänsklighetens kosmopolitiska och internationalistiska tendenser. Vad beträffar samordningen av vår värld är det socialistisk-kapitalistiska alternativet meningslöst.

Har det då någon giltighet på det inrikespolitiska området? Vid beträffar den politiska friheten råder ingen verklig skillnad mellan det socialistiska England och det kapitalistiska USA, medan det i fråga om ofrihet är föga skillnad mellan det socialistiska Sovjet och det fascistiska Spanien. Ännu en gång skär de verkliga skiljaktigheterna tvärs igenom de abstrakta gränslinjer som skiljer höger och vänster åt. Det finns bara ett enda område där alternativet ännu tycks ha giltighet, nämligen det ekonomiska.

Nordiskt rekord för Atlantresa.

Nytt nordiskt rekord för västresa över Atlanten satte Norska Amerikalinjens nya flaggskepp "Oslofjord" vid senaste turen från Norge till New York med sex dagar och femton timmar, vilket innebär en medelfart av 20,5 knop, meddelar linjens representant i Göteborg. (TT, Göteborg.)

DAGENS NYHETER
TEGELBACKEN, STOCKHOLM 1
Telefon: 22 40 00
Telegramadress: Dagnyheter.
Postgiro 21616 (för tidningen)
nummer 18617 (för prenumeration)

Chefredaktör: Herbert Tingsten.
(Träffas säkrast kl. 12.30—14.30)
Politisk huvudredaktör:
Leif Ahlberg.
Redaktionschef och ansvarig utgivare: Rune Hedman.
Dagens Nyheters Aktiebolag
Verkst. direktör: Helge Hallberg.

PRENUMERATIONSPRISER.
A Stockholmsupplagan
Månad ... 4:75 Kvartal ... 13:75
Halvår ... 27:— Helår ... 54:—
SENASTE ANNONSINTAGNING
daterad 12/5 1950 tillhandahålles på begäran.
Dagens Nyheters tryckeri, Stblm.

Tekniska svårigheter för tunnelbygge vid Tegelbacken.

På onsdagen av Stockholms gatukontor och spårvägsstyrelsen yttrat sig över förslaget till modifierad sträckning av tunnelbanans mellan Tegelbacken och Hötorgskorsningen. Tunnelbanans sträckning så när den nuvarande järnvägsbron över Norrström, särskilt brons nordligaste pelare och norra landfäste, kommer att bereda byggnadstekniska svårigheter, som erkännes. Detsamma blir förhållandet med Centralbrons södra hörn, kungliga värnhallen, Centralens provisoriska anordningar samt säkerhetstågtrafiken kommer därför att bli nödvändiga under byggnadstiden, särskilt där grundförhållandena är ogynnsamma. Detaljutformningen av förbindelsetunneln mellan Centralstationen och tunnelbanestationen synes därför böra utgöras ytterligare så att en god anslutning kan ordnas för såväl ankommande som avgående järnvägsreterärer. Järnvägsstyrelsen anser därför två alternativ bli nödvändiga för arbetet. Vilket av dessa som bör väljas bör vara beroende av de byggnadstekniska svårigheterna, med hänsyn till omständighetsförhållandena på stationen samt möjligheterna till bibehållande av trafiken.

Kristna seminarister och lärare konferera i Lindesberg.

I Lindesberg öppnades på måndagen en av stor konferens för kristna och blivande lärare från hela landet. Det är förbundet Kristna seminarister och lärare som har förlagt sitt sommarmöte hit. De kristna lärarorganisationerna i Danmark, Finland och Norge är representerade vid mötet, som står under ledning av förbundsordföranden, rektor Henry Ascheim, Limgsäcke. Kongressen, som räknar 250 deltagare, fortsätter t. o. m. söndagen.

Inbrott i dynamitkur.

Sju kilo sprängämne, 175 stenborr och några ringar stubintråd har förmunit en av dynamitkur, tillhörig AB Henriksdalsverken. Tjuvar hade natten till måndagen brutit upp en målad dörr och både i verkrörens kontorslokaler innan de hittade nyckelarna till dynamitkuren.

RLF vill utrota vildkaninerna.

RLF anhåller hos regeringen om skyddsan. utredning av vildkaninfrågan i Malmöhus län, och att förslag läggs fram om åtgärder för att decimera eller utrota beståndet där. Skadegörelserna på växande gröda och ungskog är avsevärda, och där såtalet vildkaninar är som störst kan man ej räkna några som helst höstskördar grödor. Det ekonomiska utfallet för lantbrukarna blir därför omfattande.

Familjenyheterna och Familjeannonserna
är placerade på Sidorna 10 och 11.
Skolannonserna
Sid. 11

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.